

дозволити усиновлювати з меншою різницею у віці (Республіка Словенія), не менш як 18 років та не більш як 45 років (Фінляндія). У законодавстві Республіки Польща зазначається про необхідність відповідної різниці у віці між усиновлювачем та усиновлюваним, але вона не уточнюється. Не дозволяється усиновлення повнолітньої особи за законодавством Угорщини, Республік Словенії, Болгарії, Польщі. У Республіці Болгарія усиновлення іноземцем дитини можливе лише в повній формі.

Проаналізувавши спільні та відмінні риси щодо вимог, які висуваються до суб'єктів усиновлення можна зазначити про доцільність встановлення верхньої межі різниці у віці між усиновлювачем та усиновлюваним, яка має бути не більш ніж 45 років, як це встановлено в Угорщині, Фінляндії, або визначення максимального віку для усиновлювача – не старше 50 років (Республіка Литва), щоб іноземці глибокого пенсійного віку не мали змоги усиновити дитину – громадянина України.

Список бібліографічних посилань

1. Елтон Джон вирішив усиновити хлопчика з Макіївки // ТСН : сайт. 13 верес. 2009 р. URL: <https://tsn.ua/glamur/svitska-hronika/elton-dzhon-virishiv-usinoviti-hlopchika-z-makiyivki.html> (дата звернення: 15.03.2018).
2. Підвищення віку усиновлювача порушує права дитини, – Павленко // zaxid.net : сайт. 15 верес. 2011 р. URL: https://zaxid.net/pidvishhennya_viku_usinovlyuvacha_porushuye_prava_ditini_pavlenko_n1236178 (дата звернення: 26.03.2018).
3. Civil Code of Hungary. 2013. URL: https://tdziegler.files.wordpress.com/2014/06/civil_code.pdf (дата звернення: 25.03.2018).
4. Law Marriage and Family Relations Act of the Republic Slovenia, 1977. *Official Gazette of the Republic Slovenia*. 2004. № 69. URL: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/zakonodaja/law_on_marriage_and_family_relations.pdf (дата звернення: 19.03.2018).
5. Family code of the Republic of Bulgaria. *State Gazette*. 2009. № 47. URL: <https://kenarova.com/law/Family%20Code.pdf> (дата звернення: 29.02.2018).
6. Kodeks rodzinny i opiekuńczy z dnia 25 lutego 1964 r. URL: <https://www.global-regulation.com/translation/poland/3353737/the-act-of-25-february-1964-family-code-and-caring.html> (дата звернення: 06.03.2018).
7. Adoption Act № 22/2012, adopted on 20 January 2012 (Finland). URL: <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2012/en20120022.pdf> (дата звернення: 04.03.2018).

Одержано 01.04.2018

УДК 347.232

Наталія Миколаївна Навальнєва,

*аспірант кафедри цивільного права та процесу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ВИЗНАННЯ НЕОБҐРУНТОВАНИМИ АКТИВІВ ТА ЇХ ВИТРЕБУВАННЯ

Законом України від 12.02.2015 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» [1] Цивільний процесуальний

кодекс України [2] (далі – ЦПК України) було доповнено главою 9 з назвою «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування». До прийняття зазначеного закону в ЦПК України не існувало окремої глави, яка б визначала особливості розгляду окремої категорії справ в порядку позовного провадження.

У зв'язку з прийняттям Закону України від 03.10.2017 «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [3] було внесено зміни до ЦПК України та викладено його в новій редакції. Нова редакція ЦПК України зберегла положення щодо особливостей позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування, які закріплені у статтях 290–292 ЦПК України. Зокрема, частиною 1 ст. 290 ЦПК України прокурору надається право пред'явити позов про визнання необґрунтованими активів та їх витребування в інтересах держави. Такий позов може бути пред'явлено прокурором до особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування упродовж строку загальної позовної давності з дня набрання законної сили обвинувальним вироком суду за вчинення такою особою корупційного злочину або легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. При цьому, особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування є особи, зазначені у п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції».

Таким чином, правовою підставою для звернення прокурора до суду із зазначеним позовом є наявність обвинувального вироку суду, що набрав законної сили стосовно особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування за вчинення корупційного злочину або легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та достатність підстав вважати, що активи, належні особі, набуті нею неправомірно.

При цьому, ст. 292 ЦПК України визначає правові наслідки визнання активів необґрунтованими. Зокрема, відповідно до ч. 1 ст. 292 ЦПК України активи, визнані судом необґрунтованими, стягуються в дохід держави. Отже, законодавцем запроваджено інститут стягнення в дохід держави необґрунтованих активів як окремий інструмент примусового припинення права власності (цивільна конфіскація) поряд із конфіскацією та спеціальною конфіскацією у кримінальному праві, при цьому таке стягнення не є альтернативою їм та не може застосовуватися паралельно.

Цивільно-правова конфіскація, як підстава припинення права власності, відповідно до ч. 1 ст. 354 ЦК України [4] може бути застосована до особи за рішенням суду як санкція за вчинення правопорушення у випадках, встановлених законом.

Що стосується спеціальної конфіскації, то її об'єктом є майно, яке має безпосередній зв'язок зі злочином, під час розслідування якого воно було виявлене, а об'єктом стягнення в дохід держави необґрунтованих активів відповідно до п. 1 ч. 3 ст. 290 ЦПК України є грошові кошти або інше майно, а також доходи від них, при цьому вони безпосередньо не пов'язані зі злочином та можуть бути стягненні лише якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, в судовому порядку не доведе, що набула їх правомірно.

Критикуючи запровадження цивільної конфіскації, М. Хавронюк зауважує, що вона дублює більш широку процедуру кримінально-правової спеціальної конфіскації, визначену КПК України, що стосується багатьох видів злочинів (а не лише корупційних і легалізації майна), як засуджених осіб, так і звільнених від кримінальної відповідальності, як необґрунтованих активів, так і інших видів майна, тому потреби в главі 9 ЦПК України взагалі

немає; законодавство вже передбачає понад 10 легальних способів відбирання чужої власності [5].

О. Г. Братель вважає, що запроваджена в ЦПК України ст. 290 в переважній більшості дублює положення ч. 3 ст. 228 ЦК України. Головна відмінність між вказаними нормами полягає у підставах застосування цивільно-правової конфіскації. У ч. 3 ст. 228 ЦК України йдеться про правочини, що посягають на суспільні, економічні та соціальні основи держави. Саме передбачення ст. 290 ЦПК України вчинення особою корупційного злочину або легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, на думку законодавця, обумовило неможливість віднесення вказаної процедури «конфіскації» до сфери ст. 228 ЦК України [6].

Разом з тим, О. І. Антонюк вважає, що цивільна конфіскація відповідає міжнародним правовим стандартам. Проте, під час врегулювання підстав і порядку її застосування держава зобов'язана дотримуватися умов правомірного втручання у право власності на майно, а також гарантій конвенційного права на справедливий суд [7].

Очевидно, що впровадження цивільної конфіскації, на думку законодавця, має забезпечити ефективну реалізацію державної правової політики протидії корупції, однак поспіх у впровадженні даних новел призвів до наявності низки суттєвих законодавчих порушень, відсутності чіткої процесуальної процедури стягнення необґрунтованих активів, зокрема, визначення підсудності та строків розгляду, порядку порушення провадження у даних справах, вимог щодо змісту позовної заяви тощо. Аналіз статті 290 ЦПК України дозволяє зробити висновок про наявність у вказаній статті елементів норм матеріального права. В даній статті використовується термін «необґрунтовані активи», при цьому законодавче визначення такого поняття відсутнє. Також, надається визначення терміну «активи», під яким необхідно розуміти грошові кошти або інше майно, а також доходи від них. Статтею 292 ЦПК України визначено правові наслідки визнання активів необґрунтованими. Все це свідчить про включення до ЦПК України елементів норм матеріального права, що руйнує класичні способи побудови та призначення його як процесуального нормативного акту.

Разом з тим, ЦК України взагалі не містить правової норми, яка б визначала стягнення необґрунтованих активів в дохід держави за рішенням суду як підставу припинення права власності.

Проектом Закону України № 5577 від 22.12.2016 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо механізму стягнення необґрунтованих активів на користь держави у порядку цивільного судочинства» [8], внесеним Кабінетом Міністрів України, пропонувалося доповнити частину першу статті 346 ЦК України пунктом 12, яким визначити таку підставу припинення права власності як стягнення необґрунтованих активів у дохід держави. Також зазначеним законопроектом пропонувалося ввести процедуру стягнення необґрунтованих активів у дохід держави до закінчення кримінального провадження. До Верховної Ради України подавалися й інші схожі за змістом законопроекти, однак жоден із них не був прийнятий.

Ініціатори запровадження цивільної конфіскації незалежно від наявності обвинувального вироку апелюють до визнання Європейською комісією з прав людини у 1986 році і Європейським судом з прав людини конфіскації активів поза кримінальним провадженням такою, що не суперечить презумпції невинуватості, не порушує майнові права та заборони покарання без закону [7].

На думку Б. Слободян, запропоновані процедури розширеної цивільної конфіскації повністю не забезпечують гарантії захисту від необґрунтованого позбавлення права власності.

Для національного права є нетиповим поєднання кримінальних і цивільних процедур з покладенням на відповідача обов'язку доведення законності придбання майна, дані процедури можуть призвести до прецеденту довільного позбавлення права власності осіб, які не мають безпосереднього відношення до скоєних злочинів [9].

Підсумовуючи вище викладене, вбачається, що для ефективного використання цивільної конфіскації як правового механізму у протидії корупції необхідно вдосконалити законодавство, зокрема виключити з ЦПК України норми матеріального права та визначити чіткий процесуальний порядок розгляду справ даної категорії, ЦК України доповнити нормами, що визначатимуть стягнення необґрунтованих активів в дохід держави як підставу припинення права власності. Також держава має забезпечити гарантії захисту від необґрунтованого позбавлення права власності.

Список бібліографічних посилань

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції: закон України від 12.02.2015 № 198-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19> (дата звернення: 10.04.2018).
2. Цивільний процесуальний кодекс України: закон України від 18.03.2004. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. Із змін. та допов.
3. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. Із змін. та допов.
5. Хавронюк М. Спецконфіскація – покарання без вироку суду або покарання без злочину. *Ракурс*. 2016, 26 грудня. URL: <http://racurs.ua/ua/1385-sproba-zaprovadzhennya-speckonfiskaciyi> (дата звернення: 10.04.2018).
6. Братель О. Г. Провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування: правова недосконалість чи потреба часу? // GOAL: сайт. 2015. URL: <http://goal-int.org/provazhennya-u-spravah-pro-viznannya-neobgruntovanimi-aktiviv-ta-ix-vitrebuyannya-pravova-nedoskonalist-chi-potreba-chasu/> (дата звернення: 10.04.2018).
7. Антонюк О. І. Захист права власності у контексті запровадження процедур щодо вилучення майна, визнаного необґрунтованими активами. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Вип. 3, т. 1. С. 72–77.
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо механізму стягнення необґрунтованих активів на користь держави у порядку цивільного судочинства: проект закону України від 22.12.2016 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України URL: http://w1.c.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60784 (дата звернення: 10.04.2018).
9. Слободян Б. Спеціальна конфіскація: прогресивні зміни чи вимушений крок? *Юридична газета*. 2016. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/specialna-konfiskaciya-progresivni-zmini-chi-vimusheniy-krok.html> (дата звернення: 10.04.2018).

Одержано 07.04.2018